

Лекція за темою

*«Періодичний закон і періодична
система хімічних елементів
Д.І. Менделєєва. Будова атома»*

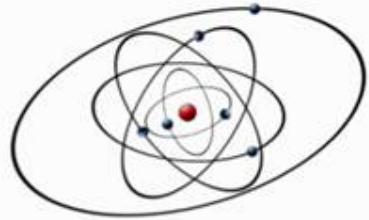

Викладач: Ісаєнко Ю.В.

Моделі будови атомів

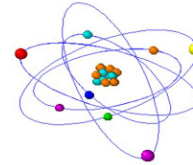
Э. Резерфорд
(1871–1937)

Планетарная модель
атома

**Планетарна модель
(Е. Резерфорд, 1911 р.)**

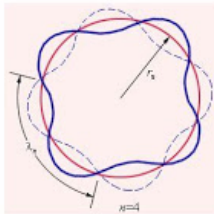
Планетарная модель атома.
Ядерная модель атома.
Квантовые постулаты Бора

МБОУ СОШ №1 г. Светлый
2013г
учитель физики-Архипова О.Л.

Модель Бора (1913 р.)

КВАНТОВО-МЕХАНИЧЕСКАЯ МОДЕЛЬ АТОМА

▶ Луи де Бройль, 1924 г.

Двойственная природа электрона
(корпускулярно-волновой
дуализм):

- ▶ электрон является частицей
(корпускулой)
- ▶ электрон является волной

$$m_e = 9,1 \cdot 10^{-31} \text{ кг}$$

$$v_e = 10^8 \text{ м/с}$$

$$\hbar = 6,63 \cdot 10^{-34} \text{ Дж}$$

$$\lambda = \frac{\hbar}{mv}$$

длина волны движущегося электрона
 $\lambda = 10^{-10} \text{ м (1 \AA)}$

**Квантово-механічна модель
(гіпотеза-Луї де Бройль (1924 р.);
експериментальне підтверд-
ження-Девіссон і Джермер (1927 р.)**

Моделі будови атомів

Основні положення

Атом складається з позитивно зарядженого ядра та електронів, що обертаються навколо нього. У ядрі зосереджена майже вся маса атома, при цьому воно займає дуже малий об'єм: розміри ядра і атома складають 10^{-15} м і близько 10^{-10} м відповідно. Кількість електронів в атомі дорівнює заряду ядра Z .

```
graph LR; A[Атом електрично нейтральний] --> B[Ядро +Z]; A --> C[Електрони -Z]; B --> D[Протони +Z]; B --> E[Нейтрони]; D --- F[Нуклони]; E --- F;
```

Постулати Бора:

1. Електрон в атомі рухається навколо ядра по стаціонарній орбіті певного радіуса, при цьому він не випромінює і не поглинає енергію. Кожній орбіті відповідає певне значення енергії електрона, яке зростає із збільшенням головного квантового числа n (див. табл. 4).
2. Електрон поглинає або випромінює квант енергії при переході з однієї стаціонарної орбіти на іншу

Електрон, як і інші мікрочастинки та світлові хвилі, виявляє *корпускулярно-хвильовий дуалізм*, тобто проводиться і як частинка, і як хвиля (гіпотеза — Луї де Бройль, 1924; експериментальне підтвердження — Девіссон і Джермер, 1927).

Рух електрона неможливо описати певною траєкторією, можна говорити лише про *ймовірність* перебування електрона в певній області простору. Різні положення електрона в атомі розглядають як *електронну хмару* з нерівномірною густиною негативного заряду

- Протонне число дорівнює заряду ядра атома елемента.
- Нуклонне число-це загальна кількість протонів і нейтронів в ядрі.
- Нуклід-це тип атомів із певними значеннями нуклонного і протонного чисел.

Ізотопи-це різновиди атомів одного хімічного елемента, які відрізняються за масою внаслідок різної кількості нейтронів у ядрі.

Элементы в природе – это смесь изотопов

- Хлор: ^{35}Cl , ^{37}Cl
- Аргон: ^{39}Ar , ^{40}Ar
- Калий: ^{39}K , ^{40}K
- Запишите состав изотопов этих элементов

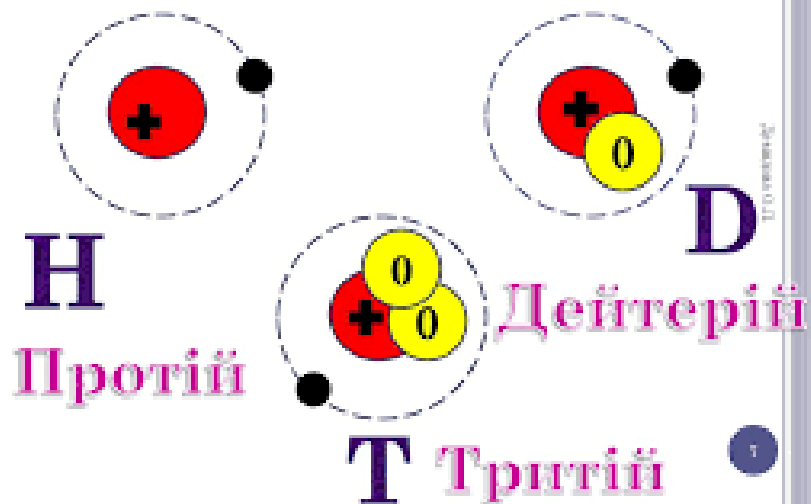

Ізобари-це атоми (нукліди) різних хімічних елементів, які мають однакові масові числа.

Ізотопи Гідрогену

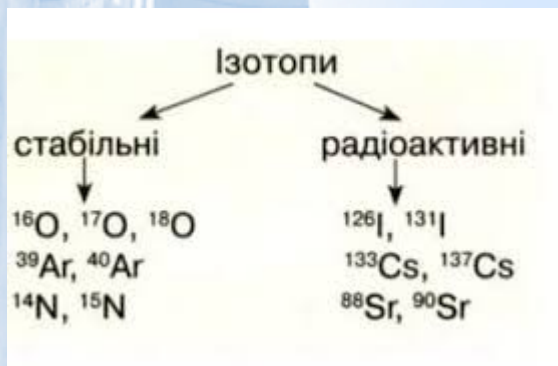
ІЗОТОПИ ГІДРОГЕНУ

- У середині 20-го століття вчені відкрили "важку воду" - D_2O , яка відповідала параметрам "мертвої води". На живі організми "важка вода" діє гнітюче, а у великих кількостях викликає смерть.

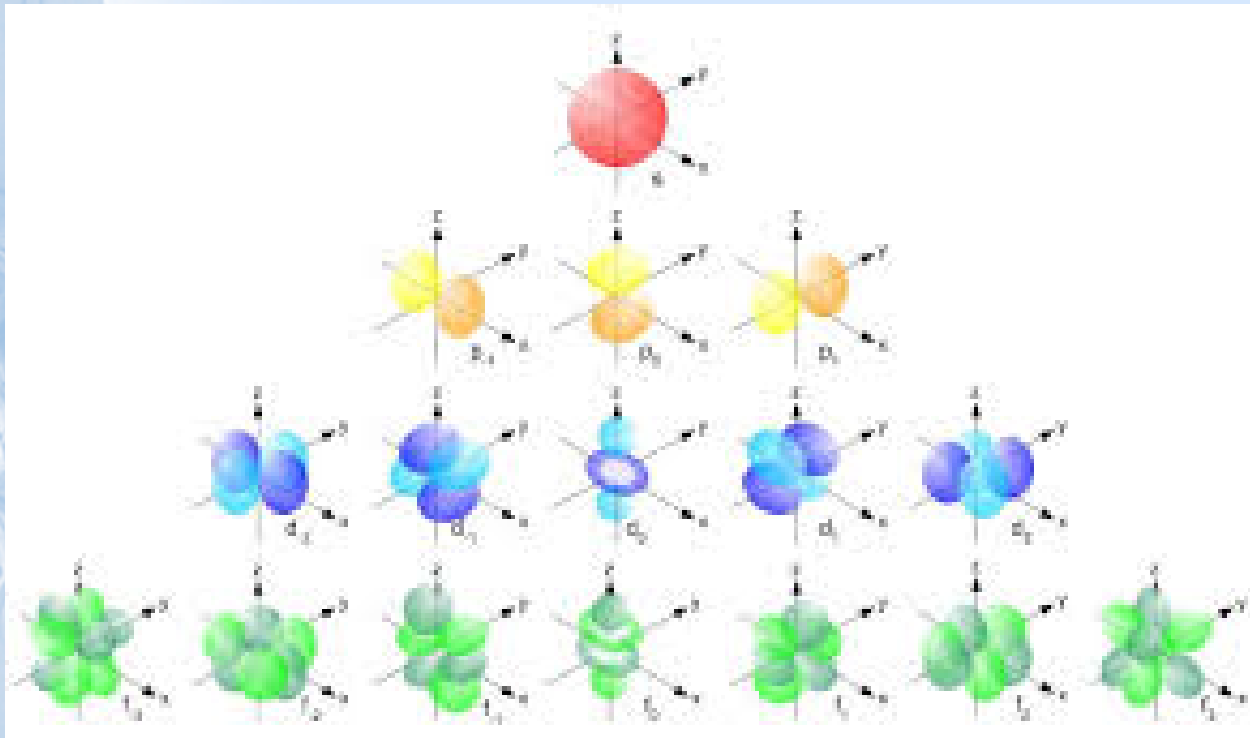
Радіоактивність-це самоплинний розпад ядер атомів деяких елементів, що супроводжується випусканням елементарних частинок та електромагнітних хвиль.

ВЛАСТИВОСТІ РАДІОАКТИВНОГО ВИПРОМІНЮВАННЯ

вид випромінювання	природа випромінювання	проникаюча здатність
Альфа- випромінювання	Ядра атомів гелію	Шар паперу товщиною 0.1 мм непрозорий
Бетта- випромінювання	Випускаються електрони і позитрони. У цих реакціях утворюється нейтрино	Затримує алюмінієва пластина товщиною в кілька мм
Гамма- випромінювання	Короткохвильове електромагнітне випромінювання	Проникаюча здатність більша, ніж у рентгеновського випромінювання

Атомна орбіталь (АО)-це область простору поблизу атомного ядра, в якій ймовірність знаходження електрона максимальна (90%).

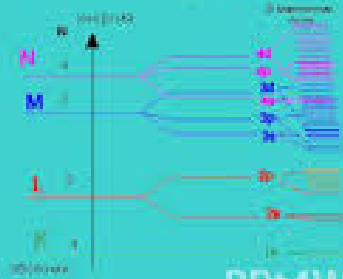
Стан електрона в атомі характеризують набором чотирьох квантових чисел.

Назва	Символ	Можливі значення	Чому відповідає
Головне	n	Цілі числа: $n = 1; 2; 3; 4; \dots$	Номеру енергетичного рівня. Енергетичний рівень — це сукупність енергетичних станів електрона в атомі, які характеризуються одним і тим самим значенням n ; їх позначають буквами латинського алфавіту (K, L, M, N) або цифрами
Побічне (орбітальне)	l	Цілі числа від 0 до $n - 1$	Типу орбіталі. Для s -орбіталі $l = 0$, для p -орбіталі $l = 1$, для d -орбіталі $l = 2$, для f -орбіталі $l = 3$. Енергетичний підрівень — це сукупність орбіталей однакової форми (з однаковим значенням l) на даному енергетичному рівні
Магнітне	m_l	Цілі числа від $-l$ до $+l$; кількість значень m_l дорівнює $2l + 1$	Орієнтації атомних орбіталей у просторі. Для s -орбіталі ($l = 0$) $m_l = 0$, тому на s -підрівні існує тільки одна s -орбіталь; для p -орбіталей ($l = 1$) $m_l = -1; 0; +1$, тому на p -підрівні — три орбіталі; для d -орбіталей ($l = 2$) $m_l = -2; -1; 0; +1; +2$, тому на d -підрівні — п'ять орбіталей
Спінове	m_s	Тільки два значення: $+\frac{1}{2}$ та $-\frac{1}{2}$	Спіну електрона, тобто його власному моменту кількості руху. Спін можна спрощено уявити як напрямок обертання електрона навколо власної осі за годинниковою стрілкою або проти

Правила заполнения орбиталей электронами

Принцип наименьшей энергии:

В атоме каждый электрон располагается так, чтобы его энергия была минимальной (что отвечает наибольшей его связи с ядром).

Принцип Паули

в атоме не может быть двух электронов у которых были бы одинаковыми все четыре квантовых числа.

Правило Клечковского

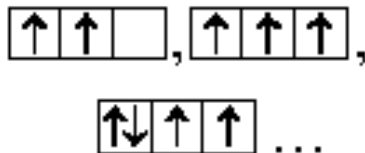
Заполнение электронами орбиталей в атоме происходит в порядке возрастания сумм главного и орбитального квантового чисел ($n + l$).

При одинаковой сумме раньше заполняется орбиталь с меньшим значением главного квантового числа.

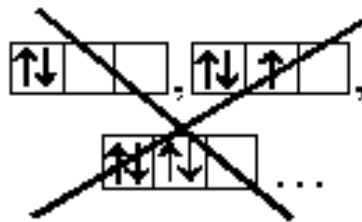
Итак, $1s, 2s, 2p, 3s, 3p, 4s, 3d, 4p, 5s, 4d, 5p, 6s...$

Рассмотрим на примере элементов четвертого периода.

Может быть

Не может быть

Правила заповнення орбіталей електронами

Назва	Формулювання та застосування
<i>Принцип мінімуму енергії</i>	У першу чергу заповнюються електронами орбіталі з найнижчою енергією. Енергетичні рівні заповнюються послідовно від першого до сьомого, а підрівні у межах рівня — у послідовності $s-p-d-f$
<i>Принцип Паулі</i>	В атомі не може бути двох електронів з однаковими наборами усіх квантових чисел. Це означає, що на одній орбіталі не може перебувати не більше двох електронів, при цьому напрямки їх спинів мають бути протилежними
<i>Правило Хунда</i>	Орбіталі одного підрівня заповнюються електронами таким чином, щоб їхній сумарний спин був максимальним. Це означає, що спочатку на кожній орбіталі розміщується по одному електрону з однаковим напрямком спинів, а після цього — другий електрон із протилежним напрямком спіну
<i>Правило Клечковського</i>	Електрони заповнюють орбіталі у порядку зростання суми головного та побічного квантових чисел ($n + l$). Якщо ця сума для певних підрівнів однакова, то в першу чергу заповнюють електронами орбіталі з меншим значенням n

Послідовність заповнення енергетичних рівнів та підрівнів електронами

$1s^2 2s^2 2p^6 3s^2 3p^6 4s^2 3d^{10} 4f^6 5s^2 4d^{10} 5p^6$
 $6s^2 4f^{14} 5d^{10} 6p^6 7s^2 5f^{14} 6d^{10}$
петитові-хімі.рф

Електронні конфігурації

Електронна конфігурація — це розподіл електронів по атомних орбіталях. Для схематичного зображення електронних конфігурацій застосовують квантові комірки:

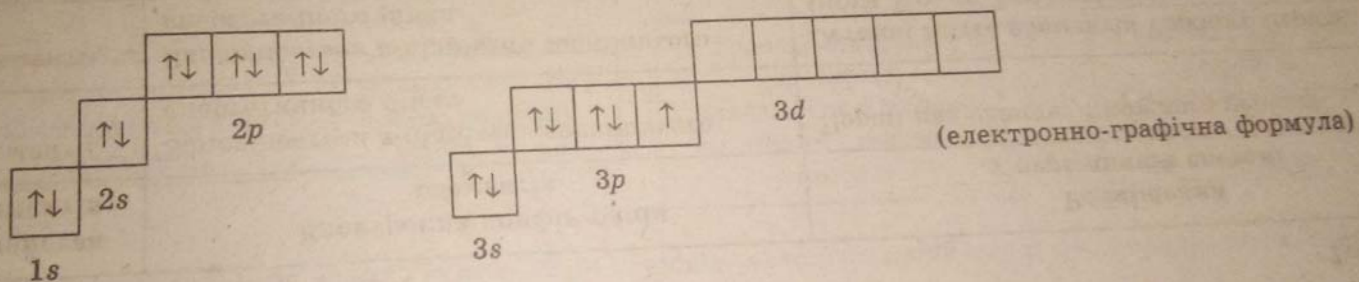
□ — квантова комірка (атомна орбіталь)

↑ — електрон

↑↓ — пара електронів, спіни яких протилежні

Наприклад: ${}_{17}\text{Cl } 1s^2 2s^2 2p^6 3s^2 3p^5$ (повна електронна формула)

$[\text{Ne}] 3s^2 3p^5$ (скорочена електронна формула)

Сімейства елементів

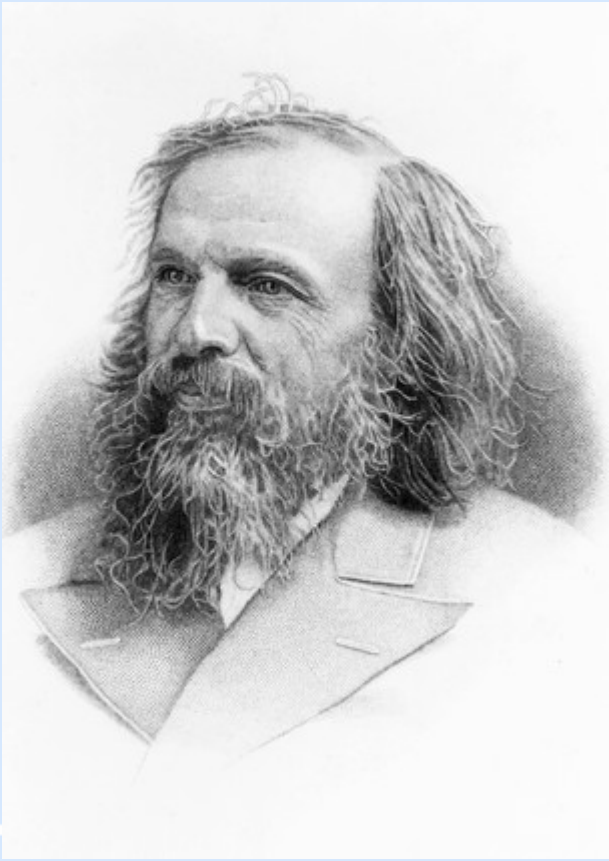
Сімейства елементів	Електронна конфігурація елементів	Розміщення у періодичній системі
<i>s</i> -елементи	Заповнюється <i>s</i> -підрівень зовнішнього енергетичного рівня	Перші два елементи кожного періоду
<i>p</i> -елементи	Заповнюється <i>p</i> -підрівень зовнішнього енергетичного рівня	Останні шість елементів кожного періоду (крім 1-го та 7-го періодів)
<i>d</i> -елементи	Заповнюється електронами <i>d</i> -підрівень передзовнішнього енергетичного рівня, а на <i>s</i> -підрівні зовнішнього рівня залишається 1 чи 2 електрони (виняток — Pd).	По десять елементів у 4-му та 5-му періодах між <i>s</i> - і <i>p</i> -елементами, а в 6-му періоді — десять елементів між <i>f</i> - і <i>p</i> -елементами. Це елементи побічних підгруп (перехідні елементи)
<i>f</i> -елементи	Заповнюється <i>f</i> -підрівень третього ззовні енергетичного рівня, а на зовнішньому рівні містяться два <i>s</i> -електрони	По чотирнадцять елементів між <i>s</i> - та <i>d</i> -елементами у 6-му та 7-му періодах. Це лантаноїди та актиноїди

Періодичний закон Д.І. Менделєєва
 (1869 рік): «Свойства простых тел, а также
 формы и свойства соединений элементов
 находятся в периодической зависимости
 от величины атомных весов элементов»

Опытная таблица элементов,
 составленная в 1869 г.
 Д. Менделеевым.

	H=1	?=8	?=92	Cu=63.4	Ag=107.88	Co=58.93	Fe=55.84	Ni=58.71	Zn=65.37	Al=27.0	B=10.81	Li=7.0
		Be=9.004	Mg=24.305	Ca=40.08	Sc=45.0	Ti=78.92	V=50.94	Cr=52.00	Mn=54.94	Si=28.086	Na=22.99	K=39.10
		B=10.81	Al=27.0	?=68	Br=79.904	As=74.9216	S=32.06	P=30.97376	Se=78.96	Ca=40.08	Ca=40.08	Ca=40.08
		C=12.011	Si=28.086	?=70	Zn=65.37	Ge=72.64	Cl=35.453	Ar=39.948	Kr=83.80	Br=79.904	Br=79.904	Br=79.904
		N=14.007	P=30.97376	As=74.9216	Ag=107.88	Sb=121.757	Ar=39.948	Kr=83.80	Se=78.96	Br=79.904	Br=79.904	Br=79.904
		O=15.999	S=32.06	Te=127.6	Cu=63.4	Hg=200.59	Ar=39.948	Kr=83.80	Br=79.904	Br=79.904	Br=79.904	Br=79.904
		F=18.998	Cl=35.453	K=39.10	Ag=107.88	Pb=207.2	Ar=39.948	Kr=83.80	Br=79.904	Br=79.904	Br=79.904	Br=79.904
		Ne=20.179	Ar=39.948	Cu=63.4	Ag=107.88	Bi=208.98	Ar=39.948	Kr=83.80	Br=79.904	Br=79.904	Br=79.904	Br=79.904
				Co=58.93	Fe=55.84	Ni=58.71	Zn=65.37	Al=27.0	B=10.81	Li=7.0	Li=7.0	Li=7.0
				Fe=55.84	Ni=58.71	Zn=65.37	Al=27.0	B=10.81	Li=7.0	Li=7.0	Li=7.0	Li=7.0
				Ni=58.71	Zn=65.37	Al=27.0	B=10.81	Li=7.0	Li=7.0	Li=7.0	Li=7.0	Li=7.0
				Zn=65.37	Al=27.0	B=10.81	Li=7.0	Li=7.0	Li=7.0	Li=7.0	Li=7.0	Li=7.0
				Al=27.0	B=10.81	Li=7.0	Li=7.0	Li=7.0	Li=7.0	Li=7.0	Li=7.0	Li=7.0
				B=10.81	Li=7.0	Li=7.0	Li=7.0	Li=7.0	Li=7.0	Li=7.0	Li=7.0	Li=7.0
				Li=7.0	Li=7.0	Li=7.0	Li=7.0	Li=7.0	Li=7.0	Li=7.0	Li=7.0	Li=7.0

Менделеев
 Д.И. Менделеев

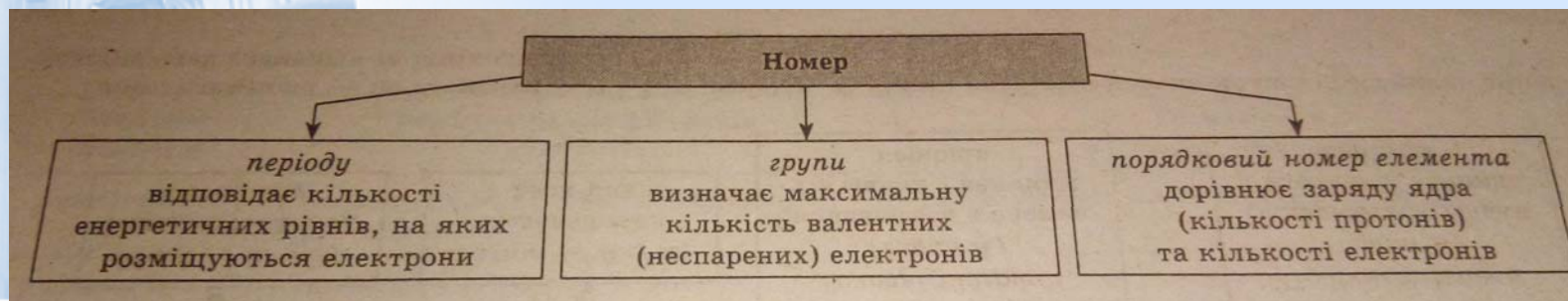
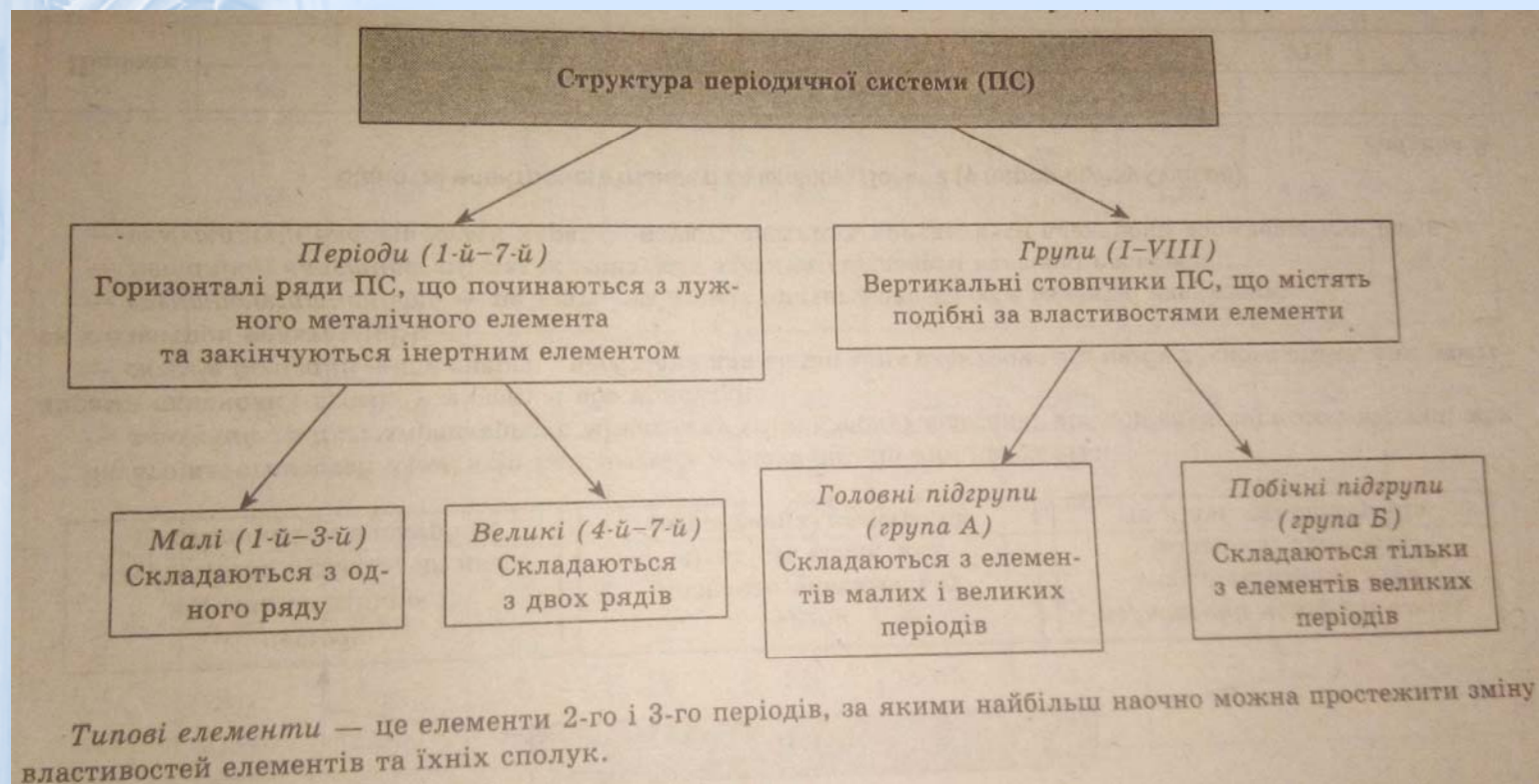
Сучасне формулювання періодичного закону: «Властивості елементів, а також властивості простих і складних речовин, утворених цими елементами, перебувають у періодичній залежності від зарядів ядер їх атомів»

Періодична система хімічних елементів-це графічне зображення періодичного закону.

Структура періодичної системи

ПЕРІОДИЧНА СИСТЕМА ХІМІЧНИХ ЕЛЕМЕНТІВ Д. І. МЕНДЕЛЄЄВА

ПЕРІОДИ	ГРУПИ ЕЛЕМЕНТІВ								VIII					
	I	II	III	IV	V	VI	VII							
1	H 1,0079 1s Гідроген водень								He 4,0028 1s Гелій	Порядковий номер Символ Назва елемента систематично				
2	Li 6,941 [He]2s Літій	Be 9,01218 [He]2s Берилій	B 10,811 [He]2s2p Бор	C 12,01 [He]2s2p Карбон вуглець	N 14,007 [He]2s2p Азот	O 15,999 [He]2s2p Кисень кисень	F 18,998 [He]2s2p Флуор флуор	Ne 20,179 [He]2s2p Неон		26 [Ar]3d4s 55,847 Fe Ферум				
3	Na 22,990 [Ne]3s Натрій	Mg 24,305 [Ne]3s Магній	Al 26,982 [Ne]3s3p Алюміній	Si 28,085 [Ne]3s3p Силіцій кремній	P 30,974 [Ne]3s3p Фосфор	S 32,066 [Ne]3s3p Сульфур сірка	Cl 35,453 [Ne]3s3p Хлор	Ar 39,948 [Ne]3s3p Аргон		Відносна атомна маса Електронна конфігурація				
4	K 39,098 [Ar]4s Калій	Ca 40,078 [Ar]4s Кальцій	Sc 44,956 [Ar]3d4s Скандій	Ti 47,88 [Ar]3d4s Титан	V 50,942 [Ar]3d4s Ванадій	Cr 51,996 [Ar]3d4s Хром	Mn 54,938 [Ar]3d4s Манган	Fe 55,847 [Ar]3d4s Ферум	Co 58,933 [Ar]3d4s Кобальт	Ni 58,69 [Ar]3d4s Нікель				
5	Rb 85,468 [Kr]5s Рубідій	Sr 87,62 [Kr]5s Стронцій	Y 88,906 [Kr]4d5s Ітрій	Zr 91,224 [Kr]4d5s Цирконій	Nb 92,906 [Kr]4d5s Ніобій	Mo 95,94 [Kr]4d5s Молибден	Tc 98,906 [Kr]4d5s Технецій	Ru 101,07 [Kr]4d5s Рутеній	Rh 102,91 [Kr]4d5s Родій	Pd 106,42 [Kr]4d5s Палладій				
6	Cs 132,91 [Xe]6s Цезій	Ba 137,33 [Xe]6s Барій	La 138,91 [Xe]5d6s Лантан	Hf 178,49 [Xe]4f5d6s Гафній	Ta 180,95 [Xe]4f5d6s Тантал	W 183,85 [Xe]4f5d6s Вольфрам	Re 186,21 [Xe]4f5d6s Реній	Os 190,2 [Xe]4f5d6s Осмій	Ir 192,22 [Xe]4f5d6s Ірідій	Pt 195,09 [Xe]4f5d6s Платина				
7	Fr (223) [Rn]7s Францій	Ra 226,02 [Rn]7s Радій	Ac 227,03 [Rn]6d7s Актиній	Rf 261 [Rn]5f6d7s Резерфордій	Db 262 [Rn]5f6d7s Дубній	Sg 263 [Rn]5f6d7s Сіборгій	Bh 262 [Rn]5f6d7s Борій	Hs 265 [Rn]5f6d7s Гасій	Mt (266) [Rn]5f6d7s Майтнерій	Uun (272) [Rn]5f6d7s Унунвійсьтий				
	R₂O	RO	R₂O₃	RO₂	RO₃	RO₃	RO₇	RO₄						
	R₂O	RO	R₂O₃	RO₂	RO₃	RO₃	RO₇	RO₄						
*	Ce 140,12 [Xe]4f5d6s Церій	Pr 140,91 [Xe]4f5d6s Прометій	Nd 144,24 [Xe]4f5d6s Неодим	Pm (147) [Xe]4f5d6s Прометій	Sm 150,36 [Xe]4f5d6s Самарій	Eu 151,96 [Xe]4f5d6s Європій	Gd 157,25 [Xe]4f5d6s Гадоліній	Tb 158,93 [Xe]4f5d6s Тербій	Dy 162,5 [Xe]4f5d6s Диспрій	Ho 164,93 [Xe]4f5d6s Гольмій	Er 167,26 [Xe]4f5d6s Ербій	Tm 168,93 [Xe]4f5d6s Тулій	Yb 173,04 [Xe]4f5d6s Йттербій	Lu 174,97 [Xe]4f5d6s Лютецій
**	Th 232,04 [Rn]5f6d7s Торій	Pa (231) [Rn]5f6d7s Протактиній	U 238,03 [Rn]5f6d7s Уран	Np (237) [Rn]5f6d7s Нептуній	Pu (244) [Rn]5f6d7s Плутоній	Am (243) [Rn]5f6d7s Америцій	Cm (247) [Rn]5f6d7s Кюріум	Bk (247) [Rn]5f6d7s Берклій	Cf (251) [Rn]5f6d7s Каліфорній	Es (254) [Rn]5f6d7s Ейнштейній	Fm (257) [Rn]5f6d7s Фермій	Md (258) [Rn]5f6d7s Менделєєв	No (259) [Rn]5f6d7s Нобелій	Lr (260) [Rn]5f6d7s Лоренцій

Періодичність зміни властивостей елементів головних підгруп Періодичної системи

Посилення металічних
властивостей.
Збільшення радіуса атома

Група   Період

Посилюються неметалічні властивості.

Зростають: • заряд ядра атома;

- кількість електронів за зовнішньому енергетичному рівні;

- відносна атомна маса елемента;

- валентність за Оксигеном.

Зменшуються:

- валентність за Гідрогеном (неметалічних елементів починаючи з IV групи);

- радіус атома.

Хімічні елементи в організмі людини

Хімічний склад людини (в масових відсотках)

ГІДРОГЕН

відсоток символ
10 Н
порядковий номер
1

КАРБОН

відсоток символ
18 С
порядковий номер
6

НІТРОГЕН

відсоток символ
3 N
порядковий номер
7

ОКСИГЕН

відсоток символ
65 O
порядковий номер
8

ФЛУОР

відсоток символ
<.01 F
порядковий номер
9

НАТРІЙ

відсоток символ
0.1 Na
порядковий номер
11

МАГНІЙ

відсоток символ
.05 Mg
порядковий номер
12

ФОСФОР

відсоток символ
1.2 P
порядковий номер
6

СУЛЬФУР

відсоток символ
0.2 S
порядковий номер
16

ХЛОР

відсоток символ
0.2 Cl
порядковий номер
17

КАЛІЙ

відсоток символ
0.2 K
порядковий номер
19

КАЛЬЦІЙ

відсоток символ
1.5 Ca
порядковий номер
20

ФЕРУМ

відсоток символ
<.05 Fe
порядковий номер
26

КОБАЛЬТ

відсоток символ
<.05 Co
порядковий номер
27

КУПРУМ

відсоток символ
<.05 Cu
порядковий номер
29

ЦИНК

відсоток символ
<.05 Zn
порядковий номер
30

СЕЛЕН

відсоток символ
<.01 Se
порядковий номер
34

ЙОД

відсоток символ
<.05 I
порядковий номер
53

Дякую за увагу!

Химия - страна чудес

«Широко распространяет
химия руки свои в дела
человеческие»

М.В.Ломоносов

«Химия-это область чудес, в ней
скрыто счастье человечества»

М.Горький